

ASIM BEZİRCİNİN KALEMİNDEN PİR SULTAN ABDAL

ASIM BEZİRCİNİN KALEMİNDEN PİR SULTAN ABDAL

Asım Bezirci: Halka göre Pir Sultan'ın yaşamı

Pir Sultan halkın büyük bir sevgi ve saygıyla andığı seçkin şairlerdendir. Sanatı ve kişiliği gibi yaşamı da halkın ağızında efsaneleşmiş, birtakım destansı övgeler (menkıbeler) ile söylentilerin (rivayetlerin) oluşmasına yol açmıştır. Daha sonra bunlar kimi yazarlarca derlenmiş ya da işlenmiştir.[1]

Onlara bakılırsa, Pir Sultan'ın yaşamı şöyledir:

Pir Sultan'ın öz adı Haydar'mış. Sivas'ın Banaz Köyü'nde doğmuş. Soyu Yemenliymiş. Hazreti Ali'nin torunlarından İman Zeyn-el-Abidin'e kadar uzanıyormuş.

Evinin önünde büyük bir söğüt [2] ağacı varmış. Altında değirmen taşı gibi ortası delik kocaman bir taş dururmuş. Bu taşı Pir Sultan, sopasının ucuna takarak Horasan'dan getirmiş. Taşın üstüne oturur, yakınlarıyla sohbet edermiş.

Haydar yedi yaşına geldiğinde kırdı babasının koyunlarını otlatmaya başlamış. Bir gün Yıldız Dağı'nda sürüyü güderken uyuyakalmış. Düşünde ak sakallı bir ihtiyar görmüş. Bir elinde dolu, ötekinde elma tutuyormuş. Haydar ilkin doluyu içmiş, ardından elmaya uzanmış. İhtiyarın avucuna bakmış, parıldayan yeşil bir ben varmış. Karşısındakinin Hacı Bektaş Veli olduğunu anlamış, hemen sarılıp elini öpmüş. Hacı Bektaş O'na «Pir Sultan» adını vermiş, ününün dört bir yana yayılmasını, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmemesini, Âl'ü evlâdın hakkını alması için çalışmasını dilemiş. «Tanrı yardımcın olsun!» demiş. Sonra gözden silinmiş.

Uyanınca, Haydar'ın can gözü açılmış. Pir Sultan adıyla saz çalıp söylemeye başlamış. Pir'i için şu demeyi söylemiş:

Arzuladım size geldim

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Eşiğine yüzüm sürdüm

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim

Doğdum elinize düştüm

Ak cenneti gördüm geçtim

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Güvercin donunda duran

Cümle eksikler bitiren

Beş Taşı şahit getiren

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kırk Budak'ta şem'a yanar

Dolusun içenler kanar

Âşıkların semâ döner

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Bahçende gördüm gülünü

Erenler sürsün demini

İmam Rıza'nın torunu

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Balım Sultan er köçeği

Keser kılına bıçağı

Cümle erenler gerçeği

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ım gerçek veli

Erenlerden çekmem eli

On İki İmam'ın yolu

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ın ünü gitgide her yana yayılmış. Kendi erenlerin arasına karışmış. Sayılan, sevilen bir pir olmuş. Her Cuma, canlar bölük bölük gelirler, el bağlayıp dara dururlar, ondan nasip alırlarmış. Kapısında koçlar tığlanır, açlar doyar, çıplaklar giyininip giderlermiş...

*

Hızır Paşa Sivas'la Hafik arasında bulunan Sofular Köyü'ndenmiş. Pir Sultan'ın adını duymuş, Banaz'a gelmiş, ondan nasip almış. İlk onun azabı, sonra da müridi olmuş. Yedi yıl kapısında hizmet görmüş. Edep erkân öğrenmiş. Bir gün demiş ki:

- Pirim, bana himmet edin de bir makama geçeyim, büyük adam olayım.

Pir Sultan elini başına koymuş, düşünmüş, demiş ki:

- Hızır, ben sana ruhsat veririm, dua ederim, gider büyük adam olursun, paşa, vezir olursun, ama sonra da gelip beni asarsın!

Hızır izin alıp İstanbul'a gitmiş. Padişahın sarayına girmiş. Pir Sultan'ın himmetiyle ilerlemiş, paşa olmuş. Sivas valiliğine verilmiş. Fakat gitgide düşkün olup ikrarını unutmuş. Fakir fukaraya zulmetmeye, haram yemeye başlamış. Namus gözetmez, hak aramaz olmuş.

Hızır Paşa'nın iki kadısı varmış. Birinin adı Kara Kadı, öbürünün adı Sarı Kadı imiş. Rüşvet yer, haksızı haklı çıkarırlarmış. Çok canlar yakmış, ocaklar söndürmüşler.

Pir Sultan'ın da iki köpeği varmış. Birinin adını Kara Kadı, öbürünün adını Sarı Kadı koymuş. Onlara «Gel Kara Kadı, Git Kara Kadı!» diye seslenirmiş.

Pir Sultan'ın düşmanlarından biri bunu duymuş. Hemen koşup kadılara haber vermiş. Kadılar küplere binmişler. Adamlarını gönderip Pir Sultan'ı kolları bağlı getirtmişler. Yargılamaya başlamışlar. Pir Sultan:

- Tanrı'nın bildiğini kuldane saklayayım, evet, köpeklerime sizin adlarınızı koydum, demiş; ama onlar sizden iyidir, siz haram yersiniz, onlar yemez.

Kadılar:

- Nerden biliyorsun? diye sormuşlar.

Pir Sultan:

- İsterseniz deneyelim, demiş.

Bunun üzerine, kentlin hacılarıyla hocaları gizlice bir kap haram, bir kap helâl yemek hazırlamışlar, işaretleyerek kadınların önüne koymuşlar. Kara Kadı ile Sarı Kadı oturup haram yemeği yemişler. Hacılarla hocalar bunu gözleriyle görmüşler. Sonra köpekler getirilmiş. Önlerine yine bir kap haram, bir kap helâl yemek konulmuş. Hayvanlar kapları koklamış, helâl yemeği yemeye girişmişler. Böylece, hacılarla hocalar kadınların haram yediğini öğrenmişler.

«İyi köpek, kötü kadıdan efdâldir» demişler. Pir Sultan kalkmış, köpeklerin gözlerinden öpmüş. Almış sazı eline, ağız daki demeyi söylemiş:

Koca başlı koca kadı

Sende hiç din iman var mı

Haramı helâli yedi

Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan

Domuz gibi dağı dolan

Sırtına vururum palan

Senin gibi hayvan var mı

İman eder amel etmez

Hakk'ın buyruğuna gitmez

Kadılar yaş yere yatmaz

Hiç böyle kör şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarımız

Gerçektir şöhretlerimiz

Haram yemez itlerimiz

Bu sözümde yalan var mı

Kadılar bu sözleri duyunca başlarını yere eğmişler. Kimsenin yüzüne bakamaz olmuşlar. Pir Sultan'ı salıvermişler.

*

Gel zaman git zaman, günlerden bir gün, Hızır Paşa, Kara kaşlı Kör Müftü'ye bir fetva yazdırmış: «Şah'ın adını anmak yasaktır. Kim onun adını ağzına alırsa, dili kesilip öldürülecektir.»

Fetva alanlarda okunmuş. Kimse İran Şahı'nın adını açıktan anamaz olmuş. Pir Sultan, eski müridinin ettiğini duyunca üzülmüş, kızmış. Fetvaya uymamış. Her gittiği yerde inadına Şah'ı övmüş, Hızır Paşa'yı yemiş:

Fetva vermiş koca başlı Kör Müftü

Şah diyenin dilin keseyim deyü

Satır yaptırmış Allah'ın laneti

Ali'yi seveni keseyim deyü

Şer kulların örükünü uzatmış

Müminlerin baharını güz etmiş

On İnkiler bir arada söz etmiş

Âşıkların yayın yasayım deyü

Hakk'ı seven âşık geçmez mi candan

Korkarım Allah'tan korkum yok senden

Ferman almış Hızır Paşa Sultan'dan

Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

Münafıklar varıp bunu Hızır Paşa'ya iletmışler. Hızır Paşa haber salıp Pir Sultan'ı çağırtmış. Pir Sultan, Hızır Paşa'nın katına çıkmış, Hızır Paşa ayağa kalkmış, eski pirine saygı göstermiş, izzette ikramda bulunmuş, önüne türlü çeşit yemekler koydurtmuş. Fakat Pir Sultan hiçbirine elini sürmemiş. Paşa merak edip nedenini sormuş. Pir Sultan:

- Sen düşkünün birisin, yoldan çıktın, haram yedin, yetimlerin ahını aldın. Bu haram yemekleri, değil ben, köpeklerim bile yemez, demiş. Pencereden seslenip köpeklerini çağırmış. Tâ Banaz'dan hayvanlar koşarak gelmişler. Yemekleri onlar da yememişler.

Buna içerleyen Hızır Paşa, Pir Sultan'ı Sivas'taki Toprak Kale'ye hapsedirmiş. Fakat içi de rahat etmemiş. Eski pirine kıyamamış, bir süre sonra onu huzuruna getirtmiş. İçinde Şah'ın adı geçmeyen üç şiir söylese, kendisini bağışlayacağını bildirmiş. Sazını eline vermiş. Pir Sultan birinci demeyi söylemiş:

Hızır Paşa bizi berdâr etmeden

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Siyaset günleri gelip yetmeden

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşkün

Can boyanmak ister Ali müşkün

Pirim Ali On'ki İmam aşkına

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Her nereye gitsem yolum dumandır

Bizi böyle kılan and ü amandır

Zincir boynum sıktı halim yamandır

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım

Haçer aldım ciğerciğim dağlarım

Garip kaldım şu arada ağlarım

Açılın kapılar Şah'a gidelim

İlgıt ılgıt eser seher yelleri

Yâre selâm eylen Urum erleri

Bize peyik geldi Şah bülbülleri

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Biz taze sevgidir yeni beğendim

Anam atam yoktur vere öğüdüm

Kıyman beyler kıyman ben genç yiğidim

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım

Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım

Arşa direk direk olmuştur ahım

Açılın kapılar Şah'a gidelim

Şiiri dinleyen Hızır Paşa kızmış, Pir Sultan'ı uyardı:

- Pirim, yanlış tezene vuruyorsun, dikkat eyle, iki adımın kaldı, ayağını denk al!

Pir Sultan aldırılmamış. İkinci, üçüncü demelerinde de yine Şah'ın adını anmış. Çevresindekiler şaşkınlıkla Hızır Paşa'ya bakmışlar. «Bir Kızılbaş parçası seni dinlemedi, yazık olsun senin pašalığına!» demişler.

Hızır Paşa'nın tepesi atmış. Öfkeli bir sesle adamlarına bağırması:

- Günah benden gitti, atın şuhu içeriye! Yarın sabah asarsınız!

Pir Sultan yeniden zindana tıklmış. Bütün gece Şah yoluna dua etmiş. Tanrı'ya yalvarıp yakarmış. Sabahleyin, kuşluk vakti Hızır Paşa'nın adamları gelmişler. Onu alıp Keçibulan'a götürmüşler. Alana bir darağacı kurmuşlar.

Pir Sultan, asılmaya giderken bir deme söylemiş, çocukluğundan yas tutmamasını dilemiş:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler

Bizi kem kişi de bellemesinler

Paşa huddamına tenbih eylesin

Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyn Gazi binse gelse atına

Dayanılmaz çarh-ı felek zâtına

Benden selâm olsun ev külfetine
Çıkıp ele karşı ağlamasınlar
Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzüne nikap eylesin
Ali Baba Hak'tan dilek dilesin
Bizi dâr dibinde eğlemesinler
Eğer Ali Baba söze uyarsa
Ferman büyük yerden beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Al'ın çözüp kara bağlamasınlar
Surrum işlemedi kaddim büküldü
Beyaz vücudumun bendi söküldü
Önüm sıra Kırklar Şah'a çekildi
Daha beyler bizi dillemesinler
Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aldım seyrangâha çıkarım
Yıldızdağı seni yaylamasınlar

Pir Sultan asılırken taşlansın diye Hızır Paşa'dan buyruk çıkmış. Taşlamayanlar cezalandırılacaktı. Bu yüzden herkes eline bir taş alıp atmış. Fakat taşların hiçbiri Pir Sultan'a dokunmuyormuş. Musahibi, tarikat arkadaşı Ali Baba da oradaymış. Taş atmaya bir türlü eli varmıyormuş. Bir gülü gizlice ona doğru fırlatmış. Pir Sultan onu görmüş, pek üzülmüş. Şu demeyi söylemiş:

Şu kanlı zâlimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi pareler beni
Dar günümde dost düşmanım bell'oldu
On derdim var ise şimdi ell'oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni
Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz
Hak'tan emrolmazsa irahmet yağmaz
Şu ellerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni

Pir Sultan bunu söyleyince, «Bu adam hâlâ dilini tutmaz!» demişler, ipi boynuna geçirmişler.

Kalabalık çekildikten sonra Ali Baba, Pir Sultan'ın yanına varmış, ayaklarına yüz sürüp ağlamış. Gözlerinden kanlı yaşlar akıtmış.

Banaz'a kara haber ulaştınca hane halkı ile konu komşu, talipler ile rehberler yüzlerini yerlere sürüp ağlamışlar. Kızı Sanem saçını başını yolmuş. Sazı eline alıp şu ağıtı yakmış:

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Uzundu usuldu dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Çaylar ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Pir Sultan kızydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda yazda
Koç babamı kurban verdim Sivas'da
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü
Kemendimi attım dara dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleştı

Koçlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Pir Sultan Abdal'ım yücedir şanın

Kudretten çekilmiş bir senin hunun

Hakk'a teslim ettin ol şirin canın

Dostlar ağlar ağlar Pir Sultan deyü

(Bir söylentiye göre) Pir Sultan darağacında iken Hak tarafından kendisine bir köpek gönderilmiş. Köpek gelip tam altında durmuş. Pir Sultan onun üstüne basarak ipini çözmüş, yerine köpeği bağlamış. Sabahleyin kalkanlar bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın yerinde bir köpek asılı duruyor...

(Bir başka söylentiye göre de) Asılışının ertesi günü halk kahvede toplanmış konuşuyormuş. İçlerinden biri demiş ki:

- Duydunuz mu? Bu gece Hazır Paşa, Pir Sultan'ı astırmış...

Bir başkası hemen karşı çıkmış ona:

- Olamaz! Ben onu sabahleyin Koçhisar yolunda, Seyfebeli'nde gördüm.

İkincisi:

- Senin yanlıştın var, demiş, ben onu gün ışıırken Malatya yolunda Kardeşler Gediği'nde gördüm.

Üçüncüsü:

Yeni Han yolunda, Şahna Gediği'nde gördüm.

Dördüncüsü: Ben Tavra Boğazi'nde gördüm...

Dinleyenler şaşırılmış. Kalkıp birlikte darağacının bulunduğu yere gitmişler. Bakmışlar ki darağacında Pir Sultan'ın hırkası asılı, kendisi ortada yok. Meğer Pir Sultan darağacından inip yola düzlmüş. Bunu duyan kasaslar ardına düşmüşler, onu yakalamak isterlermiş. Fakat yetişememişler. Pir Sultan çabucak Kızılırmak Köprüsü'nün öte başına geçmişti. Kasasların yaklaştığını görünce:

- Eğil köprü, eğil! demiş.

Köprü eğilip suya batmış. Kasaslar karşı yakada şaşakalmışlar, Pir Sultan'ın kerametli bir kişi olduğunu anlayıp geri dönmüşler.

Pir Sultan, Şah'a gitmek için İnan yolunu tutmuş. Adını «Kanberoğlu» diye değiştirmiş. Yolda İstanbul'dan gelen bir musahiple karşılaşmış. Musahip ona kim olduğunu sormuş. Pir Sultan da kendini tanıtmış, ama adamı inandıramamış. Çünkü musahip, Pir Sultan'ın asıldığını duymuş; bu yüzden Sivas'ta ateşlerin yanmadığı, kazanların kaynamadığı söyleniyormuş. Musahip: «Sen Pir Sultan isen bana bir nefes oku!» demiş. Pir Sultan birkaç nefes okumuş. En sonunda da, eğer Hızır Paşa, asılı köpeğin dübüründen üfürürse ateşlerin yanacağını açıklamış.

Sivas'a varan musahip duyduklarını gidip Hızır Paşa'ya anlatmış. Paşa, köpeği darağacından indirip dübüründen üfürmüştü. Birinci üfleşte köpek dile gelmiş: «Pir Sultan» diye bağırılmış. İkinci üfürüşte «Can Sultan», üçüncü üfürüşte «Yan Sultan» deyince bütün atş ler yanmış ...

Pir Sultan gide gide Horasan'a varmış. Şah'ın katma çıkmış. «Neye geldin Urum Sofusu?» diye sormuşlar. O da almış sazı eline, ş u karşı lığı vermiş : Zahir bātın On'ki İmam aşkına

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pirim nazar eyle şu ben düşküne

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedimin nârın

Elim ermez oldu cihan kârına

Yüzüm yerde geldim durdum darına

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm

Aradım isyanı özümde buldum

Yüzümün karasın elime aldım

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Erenler yolundan bir taş kaldırdım

Gönül bahçesinde gülün soldurdum

Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan'ım eydür karşımda durma

Gidip münkirlere yol erkân kurma

Alnımın karasın yüzüme vurma

Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan, az sonra Horasan'dan ayrılıp Erdebil'e gitmiş. Erdebil'de ölmüş. Oraya gömülmüş.

-----&&&&-----

[1] Bak: Pertev Naili Boratav - Abdülbâki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, 1943, s. 35-55 / İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984, s. 30-41 / Ali Balım, Pir Sultan Abdal, 1957, s. 3-31 / Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal, 1965, s. 13-16 / Cengiz Tuncer, «Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi», Akşam, 3-13 Temmuz

1966.

[2] Cahit Öztelli (Pir Sultan Abdal, 1983, s. 29) ile İbrahim Aslanoğlu'nun (Pir Sultan Abdallar, 1984, s. 24) «söğüt» dedđi bu ağacın Hüseyin Buluz (Başkent Ankara, 21 Eylül-5 Ekim 1969) «Çam ağacı», Vecihi Tı muroğlu ise (İnançlan Uđruna Öldürülenler, 1991 s. 92) çamın bir türü olan «ard ç / sedir» olduğunu öne sürüyorlar.